

بررسی وضعیت و ابعاد سازنده هویت ملی

حسین اکبری (استادیار جامعه شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، نویسنده مسؤول)

H-Akbari@um.ac.ir

محمد رحیم عیوضی (دانشیار علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره))

eivazi50670@yahoo.com

چکیده

هویت ملی یکی از اساسی ترین اجزای تعریف هر فرد از خود است و نقش تعیین کننده ای در معادلات جهان معاصر دارد. ماهیت هویت ملی در هر جامعه ای به ابعاد سازنده و وضعیت آن بستگی دارد و به تبع ماهیت ابعاد سازنده و وضعیت آن نتایج متفاوتی را نیز در جوامع مختلف به همراه خواهد داشت. بنابراین شناخت تاثیرات و پیامدهای هویت ملی در هر جامعه ای نیازمند شناخت ابعاد سازنده و وضعیت آن در میان گروه های اجتماعی مختلف است. در مطالعه حاضر وضعیت هویت ملی در شهر تهران، در یک نمونه ۸۱۸ نفری از افراد ۱۵ تا ۶۵ سال مورد بررسی قرار گرفته است^۱. هدف اصلی تحقیق حاضر شناخت وضعیت، ابعاد و مهم ترین عناصر تشکیل دهنده هویت ملی در شهر تهران است. نتایج تحقیق نشان می دهد که اکثریت پاسخگویان یعنی نزدیک به ۷۰٪ دارای هویت ملی بالا یا خیلی بالا هستند. همچنین مهم ترین ابعاد سازنده هویت ملی پاسخگویان به ترتیب ابعاد زبانی - ادبی، تاریخی، جغرافیایی و دینی است. بررسی وضعیت هویت ملی در میان مقولات اجتماعی مختلف نیز نشان داد که زنان، افراد ۳۰ تا ۴۵ سال، متاهلین، افراد بازنشسته و زنان خانه دار دارای هویت ملی بالاتری نسبت به سایر مقولات اجتماعی هستند.

کلیدواژه ها: هویت ملی، وضعیت، اجزای سازنده، ابعاد.

۱ مقاله حاضر حاصل پژوهشی است با عنوان «نقش رسانه ملی در ترویج و تثبیت هویت ملی» که با حمایت مالی مرکز تحقیقات صداوسیما انجام شده است.

مقدمه

هویت^۱ پاسخی است که فرد به سوالات "من کیستم" و "به کجا تعلق دارم" می‌دهد (ویسرمن^۲ ۲۰۰۴: ۵). هویت مفهومی است که در رشته‌های مختلف، معانی مختلفی را به ذهن متبادر می‌کند. پیشینه مسئله هویت به آغاز تاریخ انسان باز می‌گردد. انسان‌ها از دیرباز، به دنبال تعریف و شناسایی خویش، قبیله، قوم و ملت و نیز کشف تمایزات خود از دیگران بوده‌اند. مفهوم هویت، در حقیقت پاسخی به سؤال «چه کسی بودن» و «چگونه شناسایی شدن» است. پاسخ به این سؤالات است، که یک فرد انسانی را از هم نوع خود متمایز می‌کند؛ ارزش‌های او را از ارزش‌های دیگری ممتاز می‌نماید؛ تعلق فرد را به گروه خاصی نشان می‌دهد، و بالاخره هویت جمعی او را تعریف می‌کند و نشان می‌دهد که او کیست و به چه جامعه‌ای و به چه ارزش‌هایی تعلق دارد.

هویت ملی: تعاریف و دیدگاه‌های نظری

مفهوم هویت ملی

مفهوم هویت ملی بحثی است که به طور فزاینده‌ای، پس از جنگ سرد برجسته (استون و ریزولا ۲۰۰۷: ۳۱) و وارد ادبیات علوم انسانی شد. در حقیقت هویت ملی جزء مهمی از هویت فردی است (اندرسون^۳، ۲۰۰۰: ۹۵) همان گونه که اریکسون اشاره می‌کند که عنصر کلیدی در هویت ملی، تعیین هویت خود^۴ است. (مک کرون^۵، ۱۹۹۸: ۲۷). بنابراین هویت ملی جزئی مهم از تعریف فرد از خود است و تناسب فرد و جامعه او را مشخص می‌کند. در این راستا داوا^۶ (۱۹۹۲) هویت ملی را نماد خود اجتماعی^۷ فرد می‌داند (۱۹۹۲: ۷۹). فرد از طریق احساس تعلق به اجتماع ملی خود، نه تنها گذشته خود را درونی می‌کند، بلکه چشم اندازی از آینده را نیز برای خود ترسیم می‌کند.

1 Identity

2 Oyserman

3 Anderson

4 self identification

5 McCrone

6 Dawa

7 social self

به عقیده هال^۱ (۱۹۹۶) هویت ملی، موضوعی درباره استفاده از منابع تاریخی، زبانی و فرهنگی در «روند شدن^۲» بیشتر از «بودن^۳» است. هویت ملی بیشتر از «چه کسی ما هستیم» یا «از کجا آمده ایم»، «چه چیزی ما می شویم» است. (ادنسور^۴، ۲۰۰۲: ۲۴).

از آنجایی که هویت همیشه در تقابل «ما» و «دیگران» شکل می گیرد، عنصر کلیدی در روند تعیین هویت- به ویژه هویت ملی- ترسیم مرزها بین خود و دیگران است. در حقیقت هویت از طریق مشخص کردن تفاوتها، قابل درک است. هنگامی که ما بین خودمان و دیگران در یک سطح فردی و جمعی تمایز قائل می شویم، یک حس هویت ملی را بیان و احساس می کنیم (ادنسور، ۲۰۰۲: ۲۴-۲۵). این تمایز و ترسیم تفاوتها به ویژه در مورد «دیگران تهدیدکننده و مهم»، اهمیت بیشتری دارد (بارکر^۵، ۲۰۰۸: ۱۶۲). در همین راستا گلدمن^۶ معتقد است که هویت ملی در دو روش متفاوت- هم در زبان روزمره و هم در ادبیات دانشگاهی- مورد استفاده قرار می گیرد:

- هویت به عنوان درک فردیت: هویت ملی واقعیت جدا بودن و تفاوت داشتن در ارتباط با محیط است.
- هویت به عنوان دارا بودن خصوصیات: هویت ملی حاوی خصوصیات است که هر ملتی را از سایر ملتها جدا می کند (گلدمن^۷، ۲۰۰۴: ۶۸).

کارکردهای هویت ملی

هویت ملی عنصر مهمی در شکل گیری اجتماعات ملی در دوره مدرن است. به ویژه با گسترش روند جهانی شدن (یا جهانی سازی) که پاره‌ای از محققین سخن از افول یا نابودی ملت‌ها و هویت‌های ملی می کنند، اهمیت بیشتری دارد. بر اساس این نظر که به طور عمده از سوی نظریه پردازان مدرنیست و پست مدرن مطرح شده است، هویت‌های ملی در مواجهه با جهانی شدن با

1 Hall

2 process of becoming

3 being

4 Edensor

5 Barker

6 goldman

7 Goldmann

چالش‌های بسیاری روبه‌رو شده‌اند. برای مثال هینگ^۱ (۲۰۰۵) معتقد است که جهانی شدن و تجارت بین‌المللی فزاینده، در حالی که فرصت‌هایی را بر روی ملت‌ها می‌گشاید، روند ملت‌سازی را نیز با چالش‌هایی مواجه می‌کند. بسیار پیش از او ارنست رنان^۲ (۱۸۸۲) جانشینی احتمالی ملت‌ها به وسیله فدرالی شدن اروپایی را پیش‌بینی کرده بود؛ همچنین کارل دیوتیچ (۱۹۵۷) فرمانبرداری ملت‌ها را از اجتماعات سیاسی منطقه‌ای و قاره‌ای وسیع‌تر بیان کرده است، و ارنست گلنر، روند کم ارزش شدن اسطوره‌های ملی‌گرا را بخشی از آینده بدون ملیت‌گرایی ترسیم کرده است (اسمیت^۳، ۲۰۰۷: ۱۶، زیولاو و همکاران^۴، ۲۰۰۷: ۵۹).

بنابراین برخی از نظریه‌ها، زوال/ناپدید شدن ملت-دولت را در مواجهه با جهانی شدن یا زوال برتری و امپراطوری آن را پیش‌بینی کرده‌اند، آن هم به دلیل امتداد زیاد جهانی یا به دلیل چند فرهنگ‌گرایی و مهاجرت‌های غریبه‌ها که اعتقادات مشترک و ارزش‌های هسته‌ای اکثریت را که به طور جمعیت‌شناختی خود را بازتولید نکرده‌اند، تضعیف می‌نماید (تریاکیان^۵، ۲۰۰۷: ۵۶). به عقیده آپادوری (۱۹۹۶) جهانی شدن ملت‌ها را سرزمین‌زدایی کرده و وضعیتی فراملی ایجاد کرده است. برای توصیف این روند محققان دیگر از عباراتی مانند *Disneyfication* و *McDonaldization* و حتی *Coca-Colonization* استفاده کرده‌اند (زیولاو و همکاران، ۲۰۰۷: ۱).

از این روست که اگر هویت ملی از طریق ایجاد وفاداری‌های ملی، شهروندان را به یک دولت-ملت در شکل دادن به اجتماعی ملی پیوند می‌دهد و معیاری از آگاهی ملی است، بنابراین برای ساختن یک دولت-ملت و ساختن نظامی دموکراتیک ضروری است (هینریچ و کولسا^۶، ۲۰۰۵: ۶۷). بنابراین دارا بودن یک هویت ملی ویژه، درکی از جایگاه در جهان و احساس سهم بودن در یک سنت ملی، پیش‌نیازی برای سهم شدن در اجتماعی وسیع‌تر در مقیاس ملی یا فراملی است (دیجینک^۷، ۱۹۹۷: ۴۷).

1 Hing

2 Ernest Renan

3 Smith

4 Zuelow & etal

5 Tiryakian

6 Heinrich and Kulesa

7 Dijink

گذشته از نقش و جایگاه هویت ملی در شکل گیری اجتماعات ملی، نورمن (۲۰۰۵) معتقد است که هویت ملی بهترین پیوند دهنده اجتماعی^۱ در جوامع مدرن است و پیش شرطی برای دست یابی به اهداف سیاسی از قبیل عدالت اجتماعی و دموکراسی است (نورمن^۲، ۲۰۰۵: ۷۹). همچنین زمینه علمی جدیدی در دهه ۱۹۹۰ آغاز شد که تاکیدش بر اهمیت هویت ملی برای گسترش دموکراسی بود (اندرسون، ۲۰۰۰: ۹۴). آثر^۳ (۲۰۰۴) نیز اشاره می کند که هویت ملی در یک اجتماع مفروض می تواند انسجام ایجاد نماید و از خود بیگانگی^۴ افراد را در جوامع مدرن کاهش دهد.

ویژگی های هویت ملی

در مورد هویت ملی و اجزا و مشخصه های سازنده آن طی چند دهه اخیر مطالعات بسیاری انجام شده است. پاره های از متفکران هویت ملی را پدیده ای انعطاف پذیر و در حال تغییر در طول زمان (اندرسون، ۲۰۰۰: ۷۲) و پویا، چندگانه و سیال (ادنسور، ۲۰۰۲) دانسته و گروهی هویت ملی را ثابت و تغییر ناپذیر (سرونکا^۵، ۲۰۰۴: ۸۵) می دانند. آبدلال^۶ (۲۰۰۳) نیز اشاره می کند که هویت ملی گاهی اوقات مورد تردید و مبهم است (سولینگن^۷، ۲۰۰۹: ۲۴۴). هکتر نیز هویت ملی را تجسم یافته^۸، ساخته شده و ترکیبی از خصوصیات می داند که می تواند پایه ای برای انواع متفاوت هویت های اجتماعی باشد (هکتر^۹، ۲۰۰۴: ۹۶). پاره ای از متفکرین به ویژه با رویکرد مدرنیستی معتقدند که هویت ملی و ساخت ملت، پروژه ای صرفاً سیاسی است (رها و سدون، ۲۰۰۵: ۲۲) و به وسیله نخبگان حاکم ساخته شده اند. در حقیقت اغلب ادبیات در مورد هویت ملی و ملیت گرایی روی

1 social cement

2 Norman

3 Auer

4 alienation

5 Srvnka

6 abdelal

7 Solingen

8 imagined

9 Hechter

سرچشمه‌های تاریخی ملت و صورت‌بندی‌های سیاسی آن متمرکز است (ادنسور، ۲۰۰۲: ۱). در هر حال هویت ملی و آنچه آن را ایجاد و حفظ می‌کند، پیچیده است (شیباتا^۱، ۲۰۰۵: ۸۶). البته تمایلی در میان محققان هویت ملی وجود دارد که تمرکز اصلی را بر جزء «ملی» بیشتر از جزء «هویت» می‌گذارند. به عبارت دیگر وزن این بحث بیشتر بر ماهیت ملت متمرکز است (مک کرون، ۱۹۹۸: ۴۰). در حقیقت مفهوم هویت ملی با ملیت گرای بیشتر از دیگر اصطلاحات همخوانی دارد (داوا، ۱۹۹۲: ۸۰).

دیوید میلر (۱۹۹۵) پنج مشخصه زیر را برای هویت ملی ذکر می‌کند:

- ۱- هویت ملی به وسیله اعتقاد به اینکه اعضاء یک ملت یک دیگر را به عنوان هم میهن می‌شناسند و اعتقاد دارند که در خصوصیات مشترک هستند، ساخته می‌شود.
- ۲- هویت ملی، هویتی است که در تداوم تاریخی قرار دارد.
- ۳- هویت ملی یک هویت فعال است.
- ۴ هویت ملی گروهی از مردم را به یک مکان جغرافیایی ویژه مرتبط می‌کند.
- ۵- هویت ملی نیازمند آن است تا مردمی که در آن سهیم‌اند، تا اندازه ای دارای مجموعه ای از خصوصیات مشترک که منش ملی یا فرهنگ عمومی مشترک نامیده می‌شود، باشند (میلر^۲، ۱۹۹۵: ۲۵-۲۲). بنابراین هویت ملی با حفظ و بازتولید ارزش‌هایی که میراث ملی را می‌سازد، منطبق است (مالسویک، ۲۰۰۶: ۲۸). در کل اعضاء یک ملت در مفهومی از ملت به عنوان اجتماع فرهنگی سهیم‌اند که به وسیله عناصر بسیاری از قبیل تاریخ، زبان و ادبیات مشترک، اشکال هنری مختلف، اسطوره شناسی، فولکلور، مذهب، قانون و نهادهای آموزشی شکل یافته است (اندرسون، ۲۰۰۰: ۹۵).

شکل گیری هویت ملی

مباحث مربوط به هویت ملی در زمینه وسیعی درباره سرچشمه‌ها و خصوصیات خود ملت قرار

1 Shibata
2 Miller

دارد، این بحث گاهی «منشأگرایی»^۱ در مقابل «مدرنیست» و گاهی «جوهرگرایی»^۲ در مقابل «ابزارگرایی»^۳ نامیده شده است. در هر حال، ضرورت امر، بحث درباره منشأهای احساس ملی است (مک کرون، ۱۹۹۸: ۱۰). رهیافت مدرنیستی در مورد منشأ هویت ملی، رهیافت مسلط در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ بوده است. براساس این دیدگاه، هویت ملی محصولی از مدرنیته است و به وسیله نخبگان ملی‌گرا در بسیج و اتحاد جمعیت‌های متفرق ایجاد شده است؛ از نظریه پردازان عمده این رهیافت می‌توان به هابزباوم، کارل، دیوتچ، گلنر و بندیک اندرسون اشاره کرد (زیولا و همکاران ۲۰۰۷: ۳۱، لئونارد، ۲۰۰۶: ۲۳۳، سجرستد^۴ ۲۰۰۳: ۱۰۹، مک کرون ۱۹۹۸: ۱۰).

مدرنیست‌ها عقیده دارند که هویت ملی و ملت ابداعی اروپایی است که در نتیجه روندهای مدرنیزاسیون و تمرکزگرایی دولتی در طول قرون هفدهم و هجدهم ایجاد شده است. آن‌ها معتقدند که ظهور ملیت‌گرایی ضرورتاً دارای ماهیتی کارکردی بوده است، زیرا جوامع سرمایه‌داری صنعتی تنها در زمینه‌ای از تجانس فرهنگی می‌توانستند استقرار یابند؛ به عبارت دیگر، مدرنیزاسیون برای یکپارچگی سیاسی، نهادی، اقتصادی و فرهنگی نیازمند ساخت و گسترش هویت ملی است (لکورس^۶، ۲۰۰۷: ۶).

در سوی دیگر به طور عمده نظریه‌های فرهنگی قرار دارد. این نظریه‌ها روی نقش سازنده مؤلفه‌های فرهنگی از قبیل زبان یا مذهب در توسعه هویت‌ها و اجتماعات ملی متمرکز شده‌اند. در این دیدگاه، تأکید زیادی بر سیاست‌های ملیت‌گرایی برای بسیج و رقابت وجود ندارد، بلکه بیشتر، هویت‌ها نتیجه‌ای از نشانه‌های فرهنگی هستند که کم و بیش به طور طبیعی به قلمرو سیاسی نفوذ کرده‌اند. در این سنت پیوند بین فرهنگ و ملیت‌گرایی بسیار واضح است، و نشانه‌های فرهنگی، جمعیت‌های انسانی را به هم پیوند داده و تقسیم می‌کند؛ به عبارت دیگر آن‌ها گروه‌ها و پایه‌های اساسی و پیوندهای بنیادین هویت جمعی را معین می‌کنند. (لکورس، ۲۰۰۷: ۱۱).

-
- 1 Primordialist
 - 2 Essentialist
 - 3 Instrumentalist
 - 4 Leonhard
 - 5 Sejersted
 - 6 Lecours

همچنانکه مشاهده شد هویت ملی پدیده مهمی در جهان معاصر و در روابط درون و بین ملت ها محسوب می شود. هویت ملی پدیده ای است که شکل گیری آن در روند تاریخی صورت خاصی را به وجود آورده و در کنار سایر پدیده های اجتماعی ماهیت توسعه در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی را مشخص می کند.

هویت ملی ایرانیان در تحقیقات پیشین

بررسی تحقیقات در مورد وضعیت و ساختار هویت ملی در ایران نشان می دهد که طی چند دهه اخیر مطالعات مختلفی در این مورد انجام شده است و تحقیقات صورت گرفته در قالب بررسی هویت ملی، هویت ایرانی یا هویت ایرانی-اسلامی و چند کار محدود در مورد ناسیونالیسم در ایران بوده است. به طور کلی مطالعاتی که در مورد هویت ملی در ایران صورت گرفته را نیز می توان به دو دسته کلی تقسیم کرد، مطالعاتی که به بررسی روند شکل گیری هویت ملی مربوط است و دسته دوم مطالعاتی که به بررسی وضعیت هویت ملی پرداخته است. دسته اول یعنی مطالعاتی که به بررسی سیر تحول و روند شکل گیری هویت ملی ایرانیان پرداخته شده است، با رویکردی تاریخی به ایجاد هویت ملی و مؤلفه های موثر بر ایجاد احساس تعلق به ملیت ایرانی-اسلامی پرداخته شده است. دسته دوم که به بررسی وضعیت هویت ملی ایرانیان پرداخته به طور عمده مقطعی و با روش پیمایش صورت گرفته است.

محمد عبداللهی در مقاله ای با نام " هویت ملی در ایران؛ فرا تحلیل مقاله های فارسی موجود" به فراتحلیل ۵۰ مقاله مرتبط با هویت ملی در ایران پرداخته است. بر اساس نتایج این تحقیق، هویت ملی در ایران اصلی ترین موضوع مورد توجه در مقاله ها بوده است. در ذیل این عنوان اصلی، عناوینی فرعی چون بحران هویت ملی، عوامل مؤثر بر فرایند تضعیف و تحکیم هویت ملی، هویت ملی در آثار نخبگان، رابطه هویت ملی و هویت قومی و نگرش ایرانیان نسبت به هویت ملی هم مورد توجه قرار گرفته است. در بین عناوین فرعی، بحران هویت و عوامل مؤثر بر تضعیف و تحکیم هویت ملی بیش از نیمی از کل مقاله ها را به خود اختصاص داده اند. هویت ملی در تاریخ و آثار مورخان، هویت ملی در آثار نخبگان، رابطه هویت ملی و

هویت قومی هر کدام با ۱۲٪ مقاله‌ها و نگرش ایرانیان به هویت ملی با ۶٪ مقاله‌ها در مراتب بعدی اهمیت قرار دارند. بیش از سه چهارم مجموع این مقاله‌ها تبیینی به معنای عام و بقیه توصیفی بوه‌اند. در بیش از ۸۰٪ مقاله‌های موجود، هویت ملی در ایران به عنوان پدیده‌ای جدید و مدرن، و در ۹٪ بقیه به عنوان پدیده‌ای قدیم معرفی شده است. در ۱۱٪ بقیه مقاله‌ها تاریخ هویت ملی مقارن با تاریخ آثار مورخان و نخبگانی است که بازنمایی هویت ملی در آثار آنان مورد توجه قرار گرفته است. در مقاله‌هایی که هویت ملی را پدیده‌ای نوظهور معرفی کرده‌اند، تاریخ آن را با آشنایی ایرانیان با مدرنیته (عبداللهی، ۱۳۷۵؛ بشیریه، ۱۳۷۹؛ توسلی، ۱۳۸۱؛ سریع‌القلم، ۱۳۸۱)، با گسترش جهانی شدن (دهشیری، ۱۳۷۹؛ عیوضی، ۱۳۸۰؛ نقیب‌زاده، ۱۳۸۳) و با تشکیل دولت مدرن (حاجیان، ۱۳۷۹؛ قادری، ۱۳۸۱) هم‌زمان دانسته‌اند. بیشتر صاحبان مقاله‌های فارسی موجود درباره هویت ملی در ایران، در توجیه ضرورت و اهمیت مطالعه و تحقیق درباره هویت ملی روی مساله بحران هویت ملی در وضعیت موجود، ضرورت شناخت عوامل و موانع تحکیم هویت ملی برای کمک به وحدت و توسعه کشور، اهمیت شناخت دیدگاه مورخان و نخبگان در ارتباط با مولفه‌ها و عوامل هویت ملی و اهمیت شناخت ریشه‌های تاریخی هویت ملی برای بهره‌گیری از آن در کمک به تقویت هویت ملی در شرایط امروزی ایران تاکید داشته‌اند. در این مقاله‌ها بحران هویت ملی در ایران مبنای اصلی طرح مساله و توجیه ضرورت و اهمیت پرداختن به هویت ملی در ایران قرار گرفته است. شناخت ریشه‌های تاریخی و دیدگاه مورخان هم در همین ارتباط و به منظور رفع بحران و کمک به وحدت و توسعه کشور مورد نظر قرار گرفته است (عبداللهی، ۱۳۸۹: ۲-۳).

در ۲۸٪ مقاله‌های فارسی موجود درباره هویت ملی در ایران، برای تعریف هویت ملی به مجموعه‌ای از ابعاد، مولفه‌ها یا عناصر و بنیادهای مشترک مانند فرهنگ، تاریخ، سرزمین، حکومت، زبان، دین و اعیاد مشترک اشاره شده است. در حدود ۱۰٪ مقاله‌ها آگاهی افراد از بنیادهای مشترک و در ۱۶٪ احساس تعلق و تعهد افراد در برابر آن و در ۱۶٪ دیگر هم پاسخ افراد به کیستی و چیستی خود در ارتباط با بنیادهای مشترک و بالاخره در ۳۰٪ بقیه هم بحران در آگاهی، احساس تعلق و پاسخ به کیستی و چیستی خود در ارتباط با بنیادهای مشترک مورد

توجه قرار گرفته است. بنابراین می توان گفت که در مقاله های موجود درباره هویت ملی در ارتباط با تعریف هویت ملی سه نکته مهم تقریباً برابر مورد توجه واقع شده است: نکته اول: تاکید بر مولفه ها و عناصر چندگانه هویت ملی در ابعاد جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی.

نکته دوم: تاکید بر آگاهی افراد از بنیادهای مشترک ملی یا احساس تعلق نسبت به آن ها و تعهد در برابر آن ها و پاسخ به کیستی و چیستی خود در ارتباط با آن ها در بعد ذهنی. نکته سوم: وجود بحران در آگاهی افراد و احساس تعلق افراد نسبت به مولفه های هویت ملی در ایران (عبداللهی، ۱۳۸۹: ۷).

سوالات تحقیق

- مطالعه حاضر در پاسخگویی به سوالات زیر است:
- ۱- وضعیت هویت ملی در شهر تهران چگونه است؟
 - ۲- وضعیت ابعاد مختلف هویت ملی چگونه است؟
 - ۳- مهم ترین ابعاد و عناصر سازنده هویت ملی چیست؟
 - ۴- وضعیت هویت ملی در مقولات اجتماعی مختلف چگونه است؟

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر میدانی و تکنیک پیمایش می باشد و داده های مورد نیاز با استفاده از ابزار پرسش نامه گردآوری شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه افراد ۱۵ تا ۶۵ ساله شهر تهران است که توانایی (جسمی و کلامی) پاسخگویی به سوالات تحقیق را دارا باشند. نمونه تحقیق مطابق با برآوردهای انجام شده در شهر تهران، ۸۱۸ نفر تعیین گردید و با استفاده از نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای داده ها گردآوری شد. بر اساس این روش ابتدا نمونه تحقیق به نسبت جمعیت ۱۵ تا ۶۵ ساله مناطق ۲۲ گانه شهر تهران تقسیم و سپس به طور تصادفی بلوک

هایی در هر منطقه مشخص و در نمونه با استفاده از نمونه گیری سیستماتیک در هر منطقه تعیین گردید.

سنجش هویت ملی

منظور از سنجش، تهیه سوال یا گویه مناسب برای هر یک از معرف‌های تجربی مفاهیم و تنظیم آن‌ها در قالب پرسش نامه است که در تحقیق حاضر ابزار سنجش محسوب می‌شود. برای تهیه مقیاس‌های سنجش و پرسش نامه، اقداماتی به شرح زیر انجام گرفته است:

۱- برای بهره‌گیری از تجاربی که در حوزه‌های مرتبط با موضوع تحقیق صورت گرفته، بررسی گسترده‌ای از معروف‌ترین و معتبرترین پیمایش‌های داخلی و خارجی در ارتباط با هویت ملی صورت گرفت و نحوه سنجش هویت ملی، در پیمایش‌های مشابه داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت.

۲- پس از گردآوری و دسته‌بندی مقیاس‌های مشابه داخلی و خارجی، این مقیاس‌ها متناسب با شرایط پیمایش حاضر و شرایط ایران بازسازی شد. همچنین گویه‌های خودساخته‌ای نیز برای تکمیل کار مقیاس‌سازی طراحی گردید.

۳- پس از تهیه مقیاس‌های اولیه با توجه به شرایط پیمایش، سوالاتی که دارای بیشترین فضای مفهومی مشترک با متغیر هویت ملی بودند، انتخاب و در نهایت از ترکیب سوالات، پرسش نامه تحقیق آماده شد. در تنظیم پرسش نامه هم بر جنبه‌های علمی از قبیل ساختار منطقی سوالات، طرز قرار گرفتن سوالات مهم و هم بر جنبه‌های روان شناختی سوالات از قبیل سوالات حساس دقت شد.

۴- در گام آخر اعتبار و روایی مقیاس به دست آمده با استفاده از اعتبار صوری، تحلیل عاملی تائیدی و آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت و تصحیحات نهایی انجام شد. آلفای کرونباخ نهایی مقیاس ۰.۸۴ به دست آمد که ضریبی بالایی است.

بر اساس مراحل فوق «مقیاس سنجش هویت ملی» ساخته شد که در جدول شماره ۱. معرف‌های آن بر اساس ابعاد هفتگانه آن آمده است:

جدول شماره ۱. مقیاس هویت ملی

آلفای کل	آلفای کروناخ ابعاد	سوال‌های تحقیق	بعد
۰,۸۴	۰,۴۵	از دیدن هنرهای اصیل ایرانی مانند کاشی کاری، معرق و... لذت می‌برم.	فرهنگی
		علاقه ای به موسیقی اصیل ایرانی ندارم.	
		مراسم‌هایی چون عید نوروز، چهارشنبه سوری و ... از میراث ارزشمند ایرانیان می‌باشد.	
	۰,۶۰	من به عنوان یک ایرانی هرگز اجازه نمی‌دهم یک وجب از خاک کشورم به دست بیگانگان بیفتد.	جغرافیایی
		خیلی وقت‌ها به خودم می‌گویم که ای کاش در ایران به دنیا نیامده بودم.	
		من به سرزمین ایران عشق می‌ورزم.	
	۰,۶۵	من روی هم‌رفته به مسئولین حکومتی اعتماد ندارم.	سیاسی
		با شنیدن سرود جمهوری اسلامی ایران به ایرانی بودن خود افتخار می‌کنم. حفظ نظام جمهوری اسلامی از واجبات می‌باشد.	
	۰,۶۶	علاقه چندانی به زیارت اماکن مقدس ندارم.	دینی
		خداوند ناظر اعمال ماست و کارهای نیک و بد ما را می‌بیند.	
با پیش رفت علم دیگر نیازی به اعتقادات دینی نیست. من اعیاد مذهبی مانند عید قربان، عید فطر را دوست دارم.			
۰,۶۱	من به زبان فارسی عشق می‌ورزم.	زبانی و ادبی	
	از خواندن اشعار شاعرانی مانند فردوسی و حافظ و ... احساس غرور و شرف می‌کنم.		
۰,۵۰	تمدن ایرانی از برجسته‌ترین تمدن‌های جهان است.	تاریخی	
	پایبندی به آداب و رسوم بر جای مانده از گذشتگان، باعث عقب افتادگی جامعه می‌شود.		
۰,۷۱	از دیدن آثار باستانی مانند تخت جمشید احساس غرور می‌کنم.	قومی	
	حقوق همه اقلیت‌ها و اقوام باید در کشور حفظ شود. ایران متعلق به همه اقوام و اقلیت‌ها است.		

ویژگی‌های پاسخگویان

توزیع فراوانی پاسخگویان نشان می‌دهد که ۴۸,۲٪ پاسخگویان مرد و ۵۱,۸٪ را زنان تشکیل می‌دهند. ۶۱,۴٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی، متأهل و ۳۸,۶۵ مجرد هستند. ۴۶,۵٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ سال قرار دارند، که بیشترین میزان افراد پاسخگو را تشکیل می‌دهند و ۲۱٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی از ۴۶ تا ۶۵ سال سن دارند که کمترین میزان افراد پاسخگو را تشکیل می‌دهند. ۴۸,۲٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی دارای تحصیلات دیپلم هستند که بیشترین میزان افراد پاسخگو را تشکیل می‌دهند و ۰,۵٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی، دکتری بوده و کمترین میزان افراد پاسخگو را تشکیل می‌دهند. ۲۷,۵٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی شاغل بوده و ۳۳,۷٪ خانه دار هستند که بیشترین میزان افراد پاسخگو را تشکیل می‌دهند و ۰,۳٪ از کل جمعیت نمونه مورد بررسی سرباز، دارای درآمد بدون درآمد و از کارافتاده هستند که کمترین میزان افراد پاسخگو را تشکیل می‌دهند.

یافته‌های تحقیق

وضعیت هویت ملی

در این قسمت به بررسی وضعیت هویت ملی پرداخته می‌شود. برای این منظور در جدول شماره ۲ توزیع فراوانی پاسخ‌ها به گویه‌های «مقیاس سنجش هویت ملی» به تفکیک ابعاد هفتگانه آن آورده می‌شود.

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی پاسخ‌ها به مقیاس هویت ملی

کاملاً مخالف	مخالفت	تاحدودی	موافقت	کاملاً موافق		
۳۵	۵۶	۱۵۲	۳۸۷	۱۸۳	فراوانی	از دیدن هنرهای اصیل ایرانی مانند کاشی کاری، معرق و... لذت می‌برم.
۴,۳٪	۶,۹٪	۱۸,۷٪	۴۷,۶٪	۲۲,۵٪	درصد	
۲۲۷	۳۳۰	۱۰۲	۱۰۴	۴۸	فراوانی	علاقه‌ام به موسیقی اصیل ایرانی ندارم.
۲۸٪	۴۰,۷٪	۱۲,۶٪	۱۲,۸٪	۵,۹٪	درصد	
۱۵	۱۴	۶۳	۳۸۵	۳۳۸	فراوانی	مراسم‌هایی چون عید نوروز، چهارشنبه سوری و... از میراث ارزشمند ایرانیان می‌باشد.
۱,۸٪	۱,۷٪	۷,۷٪	۴۷,۳٪	۴۱,۵٪	درصد	
۱۳	۷	۲۱	۲۹۴	۴۸۱	فراوانی	من به عنوان یک ایرانی هرگز اجازه نمی‌دهم یک وجب از خاک کشورم به دست بیگانگان بیفتد.
۱,۶٪	۰,۹٪	۲,۶٪	۳۶٪	۵۸,۹٪	درصد	

کاملاً مخالف	کاملاً موافق	مخالف	مخالف محدودی	موافق	کاملاً موافق	
۴۰۱	۲۷۰	۶۳	۵۳	۲۹	۴۰۱	فراوانی
٪۴۹,۱	٪۳۳,۱	٪۷,۷	٪۶,۵	٪۳,۶	٪۴۹,۱	درصد
۱۲	۱۳	۵۳	۳۳۵	۴۰۴	۱۲	فراوانی
٪۱,۵	٪۱,۶	٪۶,۵	٪۴۱	٪۴۹,۴	٪۱,۵	درصد
۱۴۴	۳۶۲	۲۱۹	۱۰۵	۶۱	۱۴۴	فراوانی
٪۱۸,۲	٪۳۳,۱	٪۲۷,۷	٪۱۳,۳	٪۷,۷	٪۱۸,۲	درصد
۸	۱۸	۸۷	۳۴۴	۳۵۶	۸	فراوانی
٪۱	٪۲,۲	٪۱۰,۷	٪۴۲,۳	٪۴۳,۸	٪۱	درصد
۲۹	۵۰	۱۰۴	۳۳۴	۲۹۳	۲۹	فراوانی
٪۳,۶	٪۶,۲	٪۱۲,۸	٪۴۱,۲	٪۳۶,۲	٪۳,۶	درصد
۴۳۹	۳۶۸	۳۰	۳۱	۴۳	۴۳۹	فراوانی
٪۵۴,۱	٪۳۳	٪۳,۷	٪۳,۸	٪۵,۳	٪۵۴,۱	درصد
۹	۱۱	۱۷	۲۴۴	۵۳۳	۹	فراوانی
٪۱,۱	٪۱,۴	٪۲,۱	٪۳۰	٪۶۵,۵	٪۱,۱	درصد
۴۱۵	۳۰۳	۲۹	۳۶	۲۶	۴۱۵	فراوانی
٪۵۱,۳	٪۳۷,۵	٪۳,۶	٪۴,۴	٪۳,۲	٪۵۱,۳	درصد
۱۰	۱۰	۳۸	۳۳۱	۴۲۴	۱۰	فراوانی
٪۱,۲	٪۱,۲	٪۴,۷	٪۴۰,۷	٪۵۲,۲	٪۱,۲	درصد
۱۰	۱۴	۶۳	۳۴۹	۳۸۰	۱۰	فراوانی
٪۱,۲	٪۱,۷	٪۷,۷	٪۴۲,۸	٪۴۶,۶	٪۱,۲	درصد
۱۲	۱۷	۶۹	۳۳۶	۳۷۸	۱۲	فراوانی
٪۱,۵	٪۲,۱	٪۸,۵	٪۴۱,۴	٪۴۶,۶	٪۱,۵	درصد
۳	۱۳	۶۳	۳۵۸	۳۷۴	۳	فراوانی
٪۰,۴	٪۱,۶	٪۷,۸	٪۴۴,۱	٪۴۶,۱	٪۰,۴	درصد
۲۵۴	۳۳۶	۱۰۵	۷۸	۳۴	۲۵۴	فراوانی
٪۳۱,۵	٪۴۱,۶	٪۱۳	٪۹,۷	٪۴,۲	٪۳۱,۵	درصد
۱۱	۲۰	۶۴	۳۵۸	۳۵۹	۱۱	فراوانی
٪۱,۴	٪۲,۵	٪۷,۹	٪۴۴,۱	٪۴۴,۲	٪۱,۴	درصد
۷	۸	۳۹	۳۸۷	۳۶۲	۷	فراوانی
٪۰,۹	٪۱	٪۴,۸	٪۴۷,۶	٪۴۵,۸	٪۰,۹	درصد
۱۴	۲۸	۵۴	۳۵۵	۳۶۱	۱۴	فراوانی
٪۱,۷	٪۳,۴	٪۶,۷	٪۴۳,۷	٪۴۴,۵	٪۱,۷	درصد

همچنان که نتایج نشان می‌دهد، در بعد فرهنگی اکثریت شهروندان پاسخگو از دیدن هنرهای اصیل ایرانی مانند کاشی کاری، معرق کاری و ... لذت می‌برند (۷۰٪)، به موسیقی اصیل ایرانی علاقه دارند (۶۸٫۷٪) و معتقدند که مراسم‌هایی چون عید نوروز و چهارشنبه سوری از میراث ارزشمند ایرانیان است (۸۸٫۷٪). مطابق با یافته‌های تحقیق در بعد جغرافیایی هویت ملی، اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان، اجازه تجاوز به خاک کشور را نمی‌دهند (۹۵٪)، از به دنیا آمدن در ایران احساس خوشایندی دارند (۸۲٫۲٪) و به سرزمین ایران عشق می‌ورزند (۹۰٫۵٪).

در بعد سیاسی یافته‌های تحقیق نشان داد که بیش از نیمی از پاسخگویان به مسئولین حکومتی اعتماد کامل دارند (۵۱٪) و اکثریت آن‌ها با شنیدن سرود جمهوری اسلامی ایران به ایرانی بودن خود افتخار می‌کنند (۸۶٫۱٪) و حفظ نظام جمهوری اسلامی ایران را از واجبات می‌دانند (۷۷٫۴٪). بررسی بعد دینی هویت ملی نیز نشان داد که اکثریت شهروندان به زیارت اماکن مقدس علاقه دارند (۸۷٫۲٪)، خداوند را ناظر اعمال خود می‌بینند (۹۵٫۵٪)، با پیش رفت علم خود را بی‌نیاز از دین نمی‌دانند (۸۸٫۸٪) و اکثریت شان اعیاد مذهبی مانند عید قربان و عید فطر را دوست دارند (۹۲٫۹٪).

بررسی بعد زبانی و ادبی هویت ملی نیز نشان داد که اکثریت پاسخگویان به زبان فارسی عشق می‌ورزند (۸۹٫۳٪) و از خواندن اشعار شاعرانی مانند فردوسی و حافظ احساس غرور و شعف می‌کنند (۸۷٫۹٪). در بعد تاریخی یافته‌ها نشان داد که بیشتر پاسخگویان تمدن ایرانی را از برجسته‌ترین تمدن‌های جهان می‌دانند (۹۰٫۳٪) پایبندی به آداب و رسوم بر جای مانده از گذشتگان را باعث عقب ماندگی جامعه نمی‌دانند (۷۳٫۱٪) و همچنین از دیدن آثار باستانی چون تخت جمشید احساس غرور می‌کنند (۸۸٫۳٪).

بررسی بعد قومی هویت ملی همچنین نشان داد که اکثریت پاسخگویان معتقد بودند که ایران متعلق به همه اقوام و اقلیت‌هاست (۸۸٫۲٪) و باید حقوق همه اقوام و اقلیت‌ها در کشور حفظ شود (۹۳٫۴٪).

در این قسمت از ترکیب معرف‌های هر بعد ابعاد هفتگانه هویت ملی ساخته شده است. بنابراین با استفاده از ترکیب وزنی با استفاده از تحلیل عاملی متغیر هر بعد ترکیب شد. سپس برای تحلیل

راحت‌تر نمرات به دست آمده تبدیل به مقیاس ۰ تا ۱۰۰ شد و در نهایت داده‌ها برای توصیف بهتر به پنج بخش تقسیم شدند. برای این منظور نمرات بین ۰ تا ۱۲,۵ هویت خیلی پایین، نمرات بین ۱۲,۶ تا ۳۷,۵ هویت پایین، نمرات بین ۳۷,۶ تا ۶۲,۵ هویت متوسط، ۶۲,۶ تا ۸۷,۵ هویت بالا و نمرات بین ۸۷,۶ تا ۱۰۰ هویت خیلی بالا در نظر گرفته شد. نتیجه این روند در جدول شماره ۳. نشان داده شده است.

جدول شماره ۳. وضعیت ابعاد هفتگانه هویت ملی

خیلی بالا	بالا	متوسط	پایین	خیلی پایین		
۱۶۰	۴۶۱	۱۷۶	۱۸	۳	فراوانی	بعد فرهنگی هویت ملی
٪۱۹,۶۰	٪۵۶,۴۰	٪۲۱,۵۰	٪۲,۲۰	٪۰,۴	درصد	
۳۸۱	۳۱۹	۹۱	۱۷	۳	فراوانی	بعد جغرافیایی هویت ملی
٪۴۷,۴۰	٪۳۹,۰	٪۱۱,۱۰	٪۲,۱۰	٪۰,۴	درصد	
۲۱۵	۴۴۰	۱۳۱	۲۶	۶	فراوانی	بعد سیاسی هویت ملی
٪۲۶,۳۰	٪۵۳,۸۰	٪۱۶,۰۰	٪۳,۲۰	٪۰,۷	درصد	
۳۹۱	۳۷۵	۴۲	۹	۱	فراوانی	بعد دینی هویت ملی
٪۴۷,۸۰	٪۴۵,۸۰	٪۵,۱۰	٪۱,۱۰	٪۰,۱	درصد	
۳۵۲	۳۸۳	۷۱	۹	۳	فراوانی	بعد زبانی و ادبی هویت ملی
٪۴۳,۰۰	٪۴۶,۸۰	٪۸,۷۰	٪۱,۱۰	٪۰,۴	درصد	
۲۹۱	۳۸۲	۱۳۴	۹	۲	فراوانی	بعد تاریخی هویت ملی
٪۳۵,۶۰	٪۴۶,۷۰	٪۱۶,۴۰	٪۱,۱۰	٪۰,۲	درصد	
۳۴۷	۴۰۲	۵۸	۶	۵	فراوانی	بعد قومی هویت ملی
٪۴۲,۴۰	٪۴۹,۱۰	٪۷,۱۰	٪۰,۷	٪۰,۶	درصد	

همچنان که جدول نشان می‌دهد ۷۶٪ پاسخگویان دارای بعد فرهنگی بالا یا خیلی بالا، ۸۶٪ دارای بعد جغرافیایی بالا یا خیلی بالا، ۸۰٪ دارای بعد سیاسی بالا یا خیلی بالا، ۹۴٪ دارای بعد دینی

بالا یا خیلی بالا، ۹۰٪ دارای بعد زبانی و ادبی بالا یا خیلی بالا، ۸۲٪ دارای بعد تاریخی بالا و خیلی بالا و ۹۱٪ نیز دارای بعد قومی بالا یا خیلی بالا هستند. بنابراین همچنان که جدول فوق نشان می‌دهد، اکثریت پاسخگيان در ابعاد هفتگانه در حد بالایی قرار دارند.

ابعاد سازنده هویت ملی

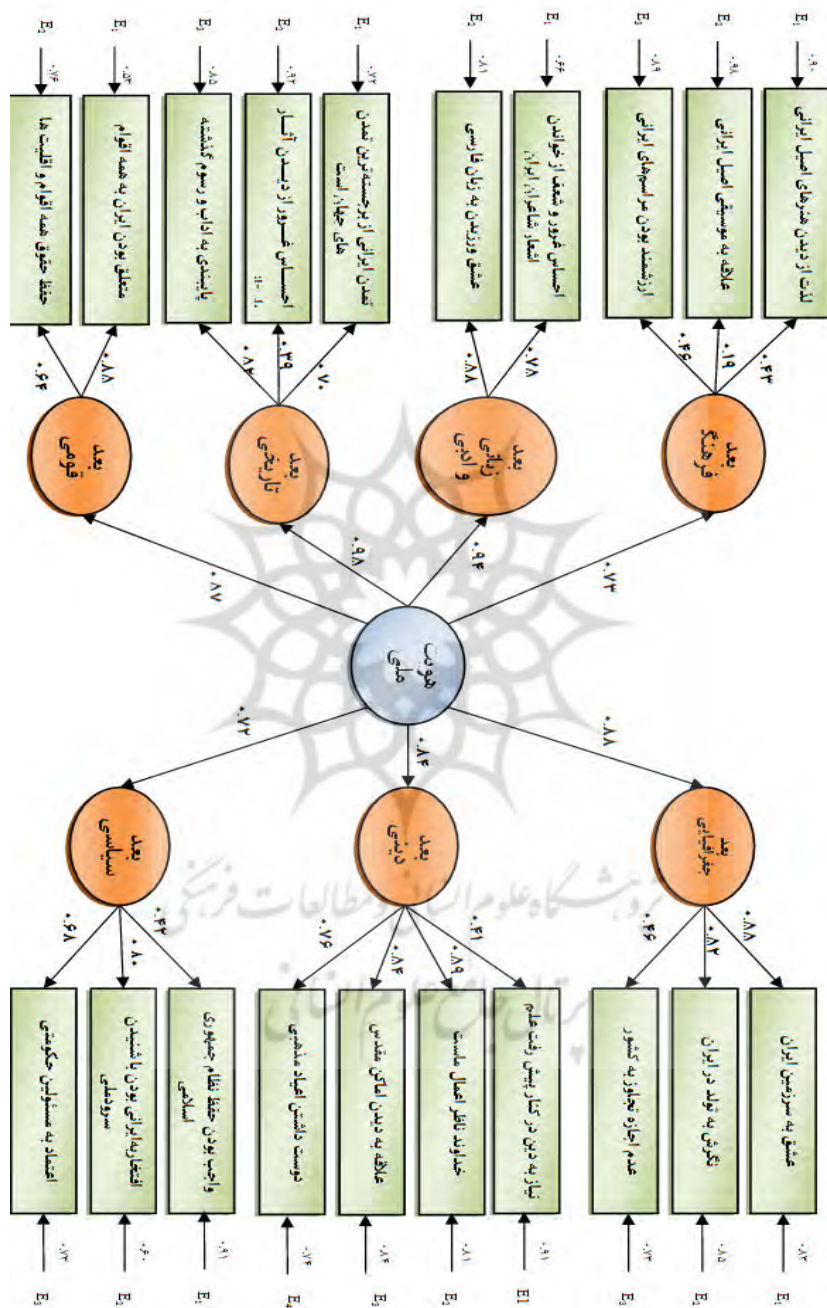
در قسمت‌های قبل ابعاد سازنده هویت ملی به تفکیک مورد بررسی قرار گرفتند. همچنان که مشاهده شد، هویت ملی از هفت بعد ساخته شده است. بررسی الفای کربناخ کلی هویت ملی که متشکل از ۲۰ گویه بود، نشان داد که آلفای کربناخ هویت ملی در کل ۰٫۸۴ است که ضریب آلفای بالایی است. در ادامه مدل اندازه‌گیری هویت ملی ارائه می‌شود تا وزن ابعاد مختلف و عناصر تشکیل دهنده هویت ملی در یک مدل مورد تحلیل قرار گیرد. همچنین با توجه به شاخص‌های نیکویی برازش، مناسب بودن مدل نظری نیز بررسی شود. مدل شماره ۱ مدل اندازه‌گیری هویت ملی و عناصر سازنده و وزن آن‌ها در ساختن سازه نظری هویت ملی را نشان می‌دهد.

همچنان که مدل نشان می‌دهد مهم‌ترین ابعاد سازنده هویت ملی به ترتیب عبارتند از: بعد تاریخی، بعد زبانی و ادبی، بعد جغرافیایی و بعد دینی. بنابراین از ابعاد هفتگانه این ابعاد نقش بیشتری در ساختار هویت ملی پاسخگويان دارند و دارای بیشترین سهم در ساختن هویت ملی هستند. شاخص‌های نیکویی برازش مدل نیز نشان می‌دهد که تمام شاخص‌ها دارای ضریب بالای ۰٫۸۰ می‌باشند و بر این اساس برازش مدل سازه هویت ملی نسبتاً مناسب است.

جدول شماره ۴. شاخص‌های نیکویی برازش مدل هویت ملی

df	X ²	RMSEA	RMR	CFI	IFI	MFI	GFI	AGFI
۱۵۵	۷۵۰٫۷۸	۰٫۰۷۶	۰٫۰۵۶	۰٫۸۴	۰٫۸۴	۰٫۶۷	۰٫۹۰	۰٫۸۶

مدل شماره ۱. مدل اندازه‌گیری هویت ملی (اسکن)

متغیر هویت ملی

بررسی سازه نظری هویت ملی و روایی آن نشان داد که معرف‌های سازنده هویت ملی دارای اعتبار و روایی بالایی هستند و قابلیت تشکیل سازه هویت ملی را دارند. بنابراین ابعاد مختلف هویت ملی با یک دیگر ترکیب و متغیر هویت ملی را تشکیل دادند و پس از تبدیل به نمرات ۰ تا ۱۰۰ به پنج قسمت یعنی هویت ملی خیلی پایین، هویت ملی پایین، هویت ملی متوسط، هویت ملی بالا و هویت ملی خیلی بالا تقسیم شد. جدول شماره ۵. نتایج روند فوق را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۵. وضعیت پاسخگویان بر اساس هویت ملی

درصد	فراوانی	
۰,۲	۲	هویت ملی خیلی پایین
۲,۷	۲۲	هویت ملی پایین
۲۷,۵	۲۲۵	هویت ملی متوسط
۴۹,۹	۴۰۸	هویت ملی بالا
۱۹,۷	۱۶۱	هویت ملی خیلی بالا
۱۰۰	۸۱۸	کل

همچنان که جدول فوق نشان می‌دهد ۰,۲٪ پاسخگویان دارای هویت ملی خیلی پایین، ۲,۷٪ پایین، ۲۷,۵٪ دارای هویت ملی متوسط، ۴۹,۹٪ دارای هویت ملی بالا و ۱۹,۷٪ خیلی بالا هستند. بنابراین اکثریت قریب به اتفاق پاسخگویان دارای هویت ملی بالایی هستند.

وضعیت هویت ملی در میان مقولات اجتماعی مختلف

در این قسمت وضعیت هویت ملی در مقولات اجتماعی مختلف بررسی می‌شود. برای این منظور الگوهای هویت ملی بر اساس جنسیت، سن، تحصیلات، وضعیت تاهل و وضعیت فعالیت پاسخگویان مرد بررسی قرار می‌گیرد.

جنسیت و هویت ملی

مقایسه میانگین زنان و مردان پاسخگو نشان می‌دهد که زنان با میانگین ۷۰,۳ دارای هویت ملی بیشتری نسبت به مردان با میانگین ۷۰ می‌باشند.

جدول شماره ۶. آزمون مقایسه میانگین‌های هویت ملی بر حسب جنسیت

t-test برای برابری میانگین			تست برابری واریانس لونس		
معنی داری	درجه آزادی	آزمون T	معنی داری	آزمون F	
۰,۰۰۵	۸۱۵	-۲,۸۰۸	۰,۲۲۲	۱,۴۹۴	با فرض برابری واریانس
۰,۰۰۵	۷۹۹,۷۷	-۲,۸۰۲			با فرض عدم برابری واریانس

همچنین آزمون مقایسه میانگین‌های مردان و زنان نشان می‌دهد که این تفاوت میانگین معنی داری است. بنابراین زنان به طور معنی داری دارای هویت ملی بالاتری نسبت به مردان هستند.

سن و وضعیت هویت ملی

بررسی میانگین‌های پاسخگویان بر حسب سن نشان می‌دهد که میانگین هویت ملی پاسخگویان ۱۵ تا ۲۹ سال ۶۹,۵، ۳۰ تا ۴۵ سال ۷۳,۷ و ۴۶ تا ۶۵ سال نیز ۷۳,۵ است. بنابراین آن چنان که مشخص است جوانان دارای هویت ملی کمتری نسبت به میانسالان و افراد بزرگسال دارند.

جدول شماره ۷. آزمون تحلیل واریانس هویت ملی بر حسب گروه‌های سنی

معنی داری	آزمون F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	جمع مجذورات	
۰,۰۰۲	۶,۲۴۴	۱۶۶۱,۵۸	۲	۳۳۲۳,۱۵	بین گروهی
		۲۶۶,۱۱	۸۱۵	۲۱۶۸۷۹,۲	درون گروهی
			۸۱۷	۲۲۰۲۰۲,۴	کل

آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای سن و وضعیت هویت ملی نشان می‌دهد که میانگین پاسخگویان بر اساس سن معنی دار است. بنابراین پاسخگویان ۱۵ تا ۲۹ سال یعنی جوانان به طور معنی داری دارای هویت ملی پایین تری نسبت به سایر گروه‌های سنی هستند.

تحصیلات و وضعیت هویت ملی

بررسی میانگین‌های پاسخگویان بر اساس سطح تحصیلی شان نشان می‌دهد، میانگین هویت ملی افراد بی‌سواد، ۷۶،۱، افراد دارای تحصیلات ابتدایی ۷۲،۹، افراد دارای تحصیلات راهنمایی ۷۰،۹، افراد دارای تحصیلات متوسطه ۷۱،۵، افراد دارای تحصیلات دانشگاهی تا لیسانس ۷۲،۲ و افراد دارای تحصیلات تکمیلی ۶۷،۶ است. بنابراین آن چنان که مشاهده می‌شود، افراد بی‌سواد و ابتدایی دارای هویت ملی بالاتری هستند و افراد دارای تحصیلات تکمیلی کمترین میزان هویت ملی را گزارش کرده‌اند.

جدول شماره ۸. آزمون تحلیل واریانس هویت ملی بر حسب وضعیت تحصیلی پاسخگویان

معنی داری	آزمون F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	جمع مجذورات	
		۱۷۰،۰۴۸	۵	۸۵۰،۲۳۹	بین گروهی
۰،۶۷۸	۰،۶۲۹	۲۷۰،۳۹۸	۸۱۱	۲۱۹۲۹۲،۸	درون گروهی
			۸۱۶	۲۲۰۱۴۳،۱	کل

همچنان که جدول فوق نتیجه آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای تحصیلات و وضعیت هویت ملی نشان می‌دهد، بین این پاسخگویان بر اساس تحصیلات شان و هویت ملی شان تفاوت معنی داری وجود ندارد. بنابراین تفاوت‌های موجود در میان افراد بر اساس تحصیلات آن‌ها معنی دار نبوده و قابل تعمیم نیست.

وضعیت تاهل و وضعیت هویت ملی

بررسی وضعیت پاسخگویان بر اساس وضعیت تاهل آن‌ها نیز نشان می‌دهد که میانگین هویت ملی افراد مجرد ۶۸،۸ و افراد متأهل ۷۳،۵ است. بنابراین افراد متأهل دارای میانگین هویت ملی بالاتری هستند.

جدول شماره ۹. آزمون مقایسه میانگین‌های هویت ملی بر حسب وضعیت تاهل پاسخگویان

t-test برای برابری میانگین			تست برابری واریانس لونس		
معنی داری	درجه آزادی	آزمون T	معنی داری	آزمون F	
۰،۰۰۰	۸۱۵	-۳،۹۴۹	۰،۱۰۱	۲،۷۰۰	با فرض برابری واریانس
۰،۰۰۰	۶۰۵،۵۳۷	-۳،۸۳۸			با فرض عدم برابری واریانس

آزمون مقایسه میانگین های هویت ملی بر حسب وضعیت تاهل نیز نشان می دهد که تفاوت میانگین های مجردین و متاهلین معنی دار است. بنابراین افراد مجرد به طور معنی داری از افراد متاهل دارای هویت ملی پایین تری هستند.

وضعیت فعالیت و وضعیت هویت ملی

بررسی میانگین پاسخگویان بر حسب وضعیت فعالیت شان نیز نشان می دهد که میانگین افراد شاغل ۷۰٫۸، دانش آموزان ۶۹، دانشجویان ۷۱٫۸، زنان خانه دار ۷۲٫۹، افراد بازنشسته ۷۷٫۲ و افراد بیکار ۶۹٫۷ است. بنابراین افراد بازنشسته و زنان خانه دار هویت ملی بالاتری را گزارش کرده اند و دانش آموزان و بیکاران نیز هویت ملی پایین تری را نشان می دهند.

جدول شماره ۱۰. آزمون تحلیل واریانس هویت ملی بر حسب وضعیت فعالیت پاسخگویان

معنی داری	آزمون F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	جمع مجذورات	
		۶۵۶٫۹۸۱	۵	۳۲۸۴٫۹۰۵	بین گروهی
۰٫۰۳۳	۲٫۴۳۶	۲۶۹٫۷۲۶	۸۰۱	۲۱۶۰۵۰٫۵	درون گروهی
			۸۰۶	۲۱۹۳۳۵٫۵	کل

بررسی نتیجه آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نیز نشان می دهد که تفاوت میانگین بین افراد بر اساس وضعیت فعالیت شان معنی دار است و افراد بازنشسته و زنان خانه دار به طور معنی داری دارای هویت ملی بالاتر و دانش آموزان و بیکاران نیز دارای هویت ملی پایین تری هستند.

بحث و نتیجه گیری

در مطالعه حاضر وضعیت هویت ملی در شهر تهران با استفاده از یک نمونه ۸۱۸ نفری مورد بررسی قرار گرفت. همچنان که نتایج نشان داد هویت ملی اکثریت پاسخگویان در حد بالایی قرار دارد. به طوری که حدود ۷۰٪ پاسخگویان دارای هویت ملی بالا یا خیلی بالا و تنها نزدیک ۳٪ هویت ملی پایینی بودند. هر چند در محافل علمی و غیر علمی صحبت از کاهش احساس تعلق به

ملت و در کل کاهش هویت ملی است ولی نتایج این تحقیق نشان داد که هنوز هم هویت ملی اکثریت پاسخگویان بالاست و چیزی به نام بحران هویت ملی وجود ندارد.

آن چنان که نتایج تحقیقات پیشین در زمینه هویت ملی نیز موید این امر است. بررسی تحقیقات صورت گرفته در زمینه هویت ملی نیز نشان می دهد که هویت ملی ایرانیان در حد بالایی است. بررسی پیمایش ارزش ها و نگرش ها ایرانیان نشان می دهد که میزان هویت ملی پاسخگویان در حد بالایی است. مطابق با نتایج این تحقیق، ۸۹/۵٪ پاسخگویان در حد زیادی به ایرانی بودن خود افتخار می کنند (پیمایش ارزش ها و نگرش های ایرانیان، موج دوم، ۱۳۸۲).

همچنین در پیمایش ارزش های جهانی میزان افتخار به ملیت ایرانی مورد پرسش قرار گرفته است. مطابق با نتایج این تحقیق بیش از ۹۰٪ ایرانیان به میزان زیاد و خیلی زیاد به ملیت خود افتخار می کنند، همچنین اکثریت پاسخگویان حاضرند تا برای کشورشان به جنگ بروند (پیمایش ارزش های جهانی، موج پنجم ۲۰۰۵-۲۰۰۸). برای همین است که ۸۵/۳٪ ایرانیان تمایلی به مهاجرت ندارند و در صورت فراهم شدن امکانات حاضر نیستند برای همیشه ایران را ترک نمایند. (پیمایش ارزش ها و نگرش های ایرانیان - موج دوم، ۱۳۸۲).

بررسی نتایج تحقیقات در سطح ملی نیز نشان می دهد که میزان احساس هویت ملی در میان ایرانیان در حد بالایی است تنها در برخی از استان هایی که دارای اکثریت قومی هستند، اندکی هویت ملی پایین تر است. هر چند مطالعات دقیق تر نشان می دهد که در میان اقوام مختلف مؤلفه های مختلف هویت ملی بالاست. به گونه ای که در مطالعه ای (یوسفی، ۱۳۸۰) میزان هویت ملی کلی اقوام آذری ۸۳،۶٪، بلوچ ۸۹،۴۵٪، فارس ۸۴،۷٪، ۸۱،۷٪ و لر ۸۱،۴٪ گزارش شده است.

علاوه بر مطالعات ملی، مطالعات خاص مناطق مختلف ایران نیز مؤید بالا بودن هویت ملی در ایران است. در مطالعه ای در مورد هویت ملی در شهر مشهد، پاسخگویان با میانگین هویت ۷۳/۴۳ دارای هویت بالایی بودند. همچنین ابعاد سازنده هویت ملی نیز در حد بالایی بود. به گونه ای که میانگین ارزش های ملی، ارزش های دینی، ارزش های انسانی و ارزش های جامعه به ترتیب ۷۰/۰۲، ۷۵/۸، ۷۰/۴ و ۷۷/۷ بود. (رزازی فر، ۱۳۷۷). در مطالعه دیگری، هویت ملی جوانان ۱۵ تا ۲۵ سال شهرهای تبریز و مهاباد میانگین ۴۷/۰۸ (میانگین بین ۱۳ تا ۶۵) را نشان می دهد که این میانگین در میان ترک ها ۴۷/۲ و

کرد ۶۷/۹۲ بود. (رضایی و احمدلو، ۱۳۸۴). همچنین در میان ایلات هشتگانه استان ایلام ۹۳/۹٪ پاسنگویان اعلام کرده بودند که دارای هویت ملی زیاد هستند. (توسلی و قاسمی، ۱۳۸۱). در میان ترکمن‌ها نیز مطالعه‌ای نشان می‌دهد که میانگین هویت ملی ۳/۶ (از ۵) است. همچنین احساس تعلق ترکمن‌ها به عناصر هویت ملی نیز بالاست. (رضایی و همکاران ۱۳۸۶). همچنین در مطالعه‌ای در مورد هویت ملی اعراب نتایج نشان می‌دهد که اکثریت اعراب دارای هویت ملی نسبتاً بالایی هستند (نواح، تقوی نسب ۱۳۸۶). در زمینه ساختار سنی نیز نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که میزان هویت ملی در میان جوانان کشور نیز همچنان بالاست. به گونه‌ای که بر اساس گزارش سازمان ملی جوانان بیش از ۸۰٪ جوانان دارای هویت ملی بالایی هستند (گزارش ملی جوانان. سازمان ملی جوانان).

بنابراین می‌توان دید هویت ملی در ایران هنوز در حد بالایی قرار دارد و اکثر تحقیقات نیز علی‌رغم تفاوت در مقیاسها، به نتایج کمی و بیش یکسانی دست یافته‌اند. این امر در مطالعاتی که دارای مقیاس‌های اندازه‌گیری مشابهی بوده‌اند، کاملاً مشاهده می‌شود (اکبری ۱۳۸۶، اکبری ۱۳۸۹، اکبری ۱۳۹۱). نتایج مطالعه حاضر و این تحقیقات نشان می‌دهد که هویت ملی و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن در میان شهروندان ایرانی بالاست. مطابق با نتایج شهروندان ایرانی علاقه زیادی به میراث گذشته ایرانی از قبیل موسیقی و مراسم‌های سنتی دارند. آن‌ها دارای عرق ملی بالایی هستند و آماده فداکاری برای میهن خود هستند. علاقه و عشق به سرزمین ایران در میان شهروندان بالاست و آن‌ها با نمادهای ملی مانند سرود ملی افتخار می‌کنند. نتایج تحقیقات نشان داده است که ایرانیان دارای علاقه زیادی به مؤلفه‌های هویت ملی مانند زبان فارسی، سرزمین و تاریخ هستند و داشتن پشتوانه تاریخی برای آنان مهم است. در کل نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که ایرانیان دارای احساس نزدیکی بالایی با کشور خود هستند. هر چند در برخی ابعاد هویت ملی درصد اندکی از افراد دارای هویت ملی ضعیفی هستند، ولی باید اشاره شود که کلیت افراد جامعه علی‌رغم مسائل مختلفی که مطرح می‌شود، هنوز به عناصر هویتی ایرانی - اسلامی احساس تعلق بالایی دارند. این احساس در تمام ابعاد هویت ملی به خوبی نمایان است.

فهرست منابع

اکبری، حسین (۱۳۸۹): بررسی وضعیت و ابعاد هویت اجتماعی شهروندان تهرانی و راه‌های ارتقای آن، پروژه تحقیقاتی، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.

اکبری، حسین (۱۳۹۱): *هویت اجتماعی در شهر تهران، بررسی تجربی لایه های هویت اجتماعی در شهر تهران، مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهر تهران*. (در حال انتشار).

اکبری، حسین، جلیل عزیزی (۱۳۸۶): *هویت ملی و عوامل موثر بر آن در بین دانش آموزان دوره متوسطه، رفاه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۷، زمستان*.

توسلی غلام عباس، قاسمی یارمحمد (۱۳۸۱): *مناسبات قومی و رابطه آن با تحول هویت جمعی (نمونه مورد مطالعه: ایلام)، مجله جامعه شناسی ایران، زمستان، ۴(۳): ۲۵-۳۰*.

رزازی فر، افسر (۱۳۷۹): *الگوی جامعه شناختی هویت ملی در ایران. فصل نامه مطالعات ملی، سال دوم، شماره ۵: ۱۰۱-۱۱۵*.

رضایی، احمد و حبیب احمدلو (۱۳۸۴): *نقش سرمایه اجتماعی در روابط بین قومی و هویت ملی (بررسی جوانان تبریز و مهاباد)، فصل نامه مطالعات ملی، ۶(۲۴): ۷-۳۴*.

رضایی، احمد، محمد اسماعیل ریاحی، نورمحمد سخاوتی فر (۱۳۸۶): *گرایش به هویت ملی و قومی در ترکمن های ایران، فصل نامه مطالعات ملی، ۸(۳۲): ۱۱۹-۱۴۰*.

عبدالرضا نواح، سیدمجتبی تقوی نسب (۱۳۸۶): *تأثیر احساس محرومیت نسبی بر هویت قومی و هویت ملی نمونه مورد مطالعه: اعراب استان خوزستان، فصل نامه جامعه شناسی ایران، شماره ۱۸، تابستان: ۱۴۲-۱۶۳*.

عبداللهی، محمد (۱۳۸۹): *هویت ملی در ایران: فرا تحلیل مقاله های فارسی موجود، فصل نامه علوم اجتماعی، پاییز (۵۰): ۱-۳۵*.

یوسفی، علی (۱۳۸۰): *روابط بین قومی و تأثیر آن بر هویت ملی اقوام در ایران، فصل نامه مطالعات ملی، تابستان - شماره ۸: ۱۱ تا ۴۲*.

Anderson, M. (2000): *States and nationalism in Europe since 1945. The making of the contemporary world*. London Routledge.

Auer, S. (2004): *Liberal nationalism in Central Europe*. (RoutledgeCurzon contemporary Russia and Eastern Europe series). London RoutledgeCurzon.

Barker, P. W. (2008): *Religious Nationalism in Modern Europe If God Be For Us* (Routledge Studies in Nationalism and Ethnicity). New York Routledge.

Calhoun, C. (2007): *Nations Matter Citizenship, Solidarity and the Cosmopolitan Dream*. New York Routledge.

- Dawa Norbu. (1992): *Culture and the politics of Third World nationalism*. London Routledge.
- Dijink, G. (1997): *National Identity and Geopolitical Visions Maps of Pride and Pain*. New York Routledge.
- Edensor, T. (2002): *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*. New York Berg.
- Goldmann, K. (2001): *Transforming the European nation-state*. London SAGE.
- Hechter, M. (2004): *Containing nationalism*. Oxford Oxford Univ. Press.
- Heinrich, Wolfgang and Manfred Kulesa (2005): Deconstruction of States as an Opportunity for New Statism? The Example of Somalia and Somaliland. In Hippler, J. (Editor), *Nation-Building A Key Concept for Peaceful Conflict Transformation*. New York Pluto Press.
- Lecours, Andre, (2007): *Basque Nationalism And The Spanish State* (The Basque Series), University Of Nevada Press.
- Leonhard, Jorn, (2006): Nation-States And Wars. In Timothy Baycroft , Mark Hewitson (Editor), *What Is A Nation?: Europe 1789-1914*, Oxford , New York : Oxford University Press.
- Malešević, S. (2006): *Identity as ideology Understanding ethnicity and nationalism*. Basingstoke [England] Palgrave Macmillan.
- McCrone, D. (1998): *The sociology of nationalism Tomorrow's ancestors*. International library of sociology. London Routledge.
- Miller, D. (1995): *On nationality*. Oxford political theory. Oxford. Clarendon Press.
- Norman, Wayne. (2005): From nation-building to national engineering: the ethics of shaping identities. In Maíz Suárez, R., & Requejo Coll, F. (Editor), *Democracy, nationalism, and multiculturalism*. Routledge innovations in political theory, 14. London Routledge.

- Oyserman, Daphna, (2004): *self-concept and identity in Self and social identity. Perspectives on social psychology*, Brewer, M. B., & Hewstone, M. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Sejersted, Francis, (2003): Nationalism In The Epoch Of Organised Capitalism – Norway And Sweden Choosing Different Paths. In Alice Teichova , Herbert Matis (Editor), *Nation, State, And The Economy In History*, Cambridge University Press,
- Shibata, Masako (2005): Education, national identity and religion in Japan in an age of globalization. In Coulby, D., & Zambeta, E. (Editor): *Globalization and nationalism in education. World yearbook of education, 2005*. London RoutledgeFalmer.
- Solingen, Etel (2009): The Global Context Of Comparative Politics. In Lichbach, M. I., & Zuckerman, A. S. (Editor), *Comparative politics Rationality, culture, and structure*. Cambridge Cambridge University Press.
- Stone, John and Polly Rizova (2007): The Ethnic Enigma: Nationalism, Racism and Globalisation. in Grosby, S. E., & Leoussi, A. S. (Editor), *Nationalism and ethnosymbolism History, culture and ethnicity in the formation of nations*. Edinburgh Edinburgh University Press.
- Tiryakian, Edward A, (2007), When Is The Nation No Longer?. In Mitchell Young, Eric Zuelow , Andreas Sturm (editor), *Nationalism In A Global Era: The Persistence Of Nations* (Nationalism And Ethnicity/ Routledge Studies In Nationalism And Ethnicity), London , New York : Routledge,
- Zuelow, Eric, Mitchell Young And Andreas Sturm, (2007): The Owl's Early Flight: Globalization And Nationalism, An Introduction. In Mitchell Young, Eric Zuelow , Andreas Sturm (Editor), *Nationalism In A Global Era: The Persistence Of Nations* , London , New York : Routledge.